

Ερωτήσεις για τη συνολική θεώρηση των Ἠθικῶν Νικομαχείων

1. Να δείξετε ότι η αρετή είναι ολοκλήρωση και προορισμός του ανθρώπου. Να στηριχθείτε σε χωρία των κειμένων των Ἠθικῶν Νικομαχείων που διδαχτήκατε.
2. Ένα γνωστό περιστατικό της αρχαίας ελληνικής μυθολογικής παράδοσης με πρωταγωνιστή τον Ηρακλή έχει κεντρικό θέμα του την αντίθεση ἀρετῆς - κακίας. Αφού διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο, να επισημάνετε κοινά σημεία και διαφορές με τις θέσεις του Αριστοτέλη σχετικά με την ηθική αρετή. Ειδικότερα να προσέξετε τις έννοιες: *ἡδονή, τρόπος απόκτησης της αρετῆς, το χαλεπόν της αρετῆς, προαίρεση, ευδαιμονία.*

Αρχαίο Κείμενο

φησὶ γὰρ Ἡρακλέα, ἐπεὶ ἐκ παίδων εἰς ἦβην ὠρμᾶτο, ἐν ἧ οἱ νέοι ἤδη αὐτοκράτορες γιγνόμενοι δηλοῦσιν εἴτε τὴν δι' ἀρετῆς ὁδὸν τρέψονται ἐπὶ τὸν βίον εἴτε τὴν διὰ κακίας, ἐξελθόντα εἰς ἡσυχίαν καθῆσθαι ἀποροῦντα ποτέραν τῶν ὁδῶν τράπηται· καὶ φανῆναι αὐτῶ δύο γυναῖκας προσιέναι μεγάλας, ὡς δ' ἐγένοντο πλησιαίτερον τοῦ Ἡρακλέους, τὴν δ' ἑτέραν εἰπεῖν· Ὅρῳ σε, ὦ Ἡράκλεις, ἀποροῦντα ποῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπη. ἐὰν οὖν ἐμὲ φίλην ποιησάμενος ἔπη, τὴν ἡδίστην τε καὶ ῥάσστην ὁδὸν ἄξω σε, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδενὸς ἀγευστος ἔσει, τῶν δὲ χαλεπῶν ἀπειρος διαβιώσει. καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀκούσας ταῦτα· Ὡ γύναι, ἔφη, ὄνομα δέ σοι τί ἐστίν; ἡ δέ· Οἱ μὲν ἐμοὶ φίλοι, ἔφη, καλοῦσί με Εὐδαιμονίαν, οἱ δὲ μισοῦντές με ὑποκνιζόμενοι ὀνομάζουσι Κακίαν. καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἑτέρα γυνὴ προσελθοῦσα εἶπε· Καὶ ἐγὼ ἦκω πρὸς σε, ὦ Ἡράκλεις, εἰδυῖα τοὺς γεννήσαντάς σε καὶ τὴν φύσιν τὴν σὴν ἐν τῇ παιδείᾳ καταμαθοῦσα, ἐξ ὧν ἐλπίζω, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τράποιο, σφόδρ' ἂν σε τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἀγαθῶν ἐργάτην γενέσθαι καὶ ἐμὲ ἔτι πολὺ ἐντιμότεραν καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς διαπρεπεστέραν φανῆναι. καὶ ἡ Κακία ὑπολαβοῦσα εἶπεν· Ἐννοεῖς, ὦ Ἡράκλεις, ὡς χαλεπὴν καὶ μακρὰν ὁδὸν ἐπὶ τὰς εὐφροσύνας ἡ γυνὴ σοι αὐτὴ διηγείται; ἐγὼ δὲ ῥαδίαν καὶ βραχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἄξω σε. φέρεται δὲ προσκλίνειν τῇ Ἀρετῇ τὸν Ἡρακλέα καὶ τοὺς ἐκείνης ἰδρώτας προκρίναι τῶν προσκαίρων τῆς κακίας ἡδονῶν.

Μετάφραση

Λέγει δηλαδή για τον Ηρακλή όταν μετέβαινε από την παιδική ηλικία στην εφηβική, στην οποία πλέον οι νέοι αφού γίνονται αυτεξούσιοι φανερώνουν είτε αν θα ακολουθήσουν την οδό που οδηγεί μέσω της αρετής στη ζωή είτε την οδό της κακίας, αφού βγήκε σε ἡσυχία τοποθεσία, κάθησε και απορούσε ποια από τις δυο οδούς να ακολουθήσει. (τότε) του φάνηκε ότι τον πλησίασαν δύο γυναίκες επιβλητικές και όταν έφτασαν κοντά του η μια (από αυτές του) εἶπε: «Σε βλέπω, Ηρακλή, ν' απορείς ποιο δρόμο να πάρεις στη ζωή σου. Εάν λοιπόν κάμεις ἐμένα φίλη σου, θα σε οδηγήσω στον πιο ευχάριστο και εύκολο δρόμο, και από τα ευχάριστα κανένα δε θα υπάρξει που να μην το γευθείς, και θα περάσεις ὅλη σου τη ζωή χωρίς να δοκιμάσεις δυσκολίες». Και ο Ηρακλής αφού τα άκουσε αυτά «Γυναίκα», εἶπε, «ποιο είναι το ὄνομά σου;» «Οι δικοί μου φίλοι», εἶπε, «με ονομάζουν Ευδαιμονία, εκείνοι ὁμως που με μισούν με ονομάζουν Κακία». Εν τῷ μεταξύ ἡ ἄλλη γυναίκα τον πλησίασε και του εἶπε: «Και ἐγὼ ἦλθα κοντά σου, Ηρακλή, επειδή ξέρω εκείνους που σε γέννησαν και ἐνόησα ἐντελῶς τὴν εὐφυῖα σου στη μάθηση και ἀπὸ αὐτὰ ἔχω τὴν ἐλπίδα ὅτι, αν ακολουθήσεις τὸ δικό μου δρόμο, θα γίνεις πάρα πολὺ καλὸς ἐργάτης τῶν καλῶν και σεμνῶν ἐργῶν και ἐγὼ θα ἀναδειχθῶ πιο ἐντιμὴ και διαπρεπῆς με τις ἀγαθὲς πράξεις σου». Και ἡ Κακία τῆρε τὸ λόγο και εἶπε: «Καταλαβαίνεις, Ηρακλή, ὅτι ἡ γυναίκα αὐτὴ σου ὑπόσχεται δρόμο μακρὸ και δύσκολο για τις εὐφροσύνες. Εγὼ ὁμως θα σε οδηγήσω στην εὐδαιμονία ἀπὸ δρόμο εύκολο και σύντομο». Λέγεται, λοιπόν, ὅτι ο Ηρακλής ἐπέλεξε τὴν Ἀρετὴ και προτίμησε τὸς δικούς της μὸχθους ἀπὸ τις πρόσκαιρες ἡδονές της Κακίας.

3. Να συγκρίνετε τις απόψεις του Αριστοτέλη για τη μεσότητα με το παρακάτω απόσπασμα από το δεύτερο στάσιμο του Οιδίποδος Τυράννου του Σοφοκλή:

*ὕβρις φυτεύει τύραννον· ὕβρις, εἰ
πολλῶν ὑπερπλησθῆ μάταν,
ἂ μὴ ᾿πίκαιρα μὴδὲ συμφέροντα,
ἀκρότατα γεῖσ᾿ ἀναβᾶσ᾿
ἀπότομον ᾤρουσεν εἰς ἀνάγκαν
ἔνθ᾿ οὐ ποδὶ χρησίμῳ
χρήται. (στ. 873-879)*

*«Ἡ ἐπαρση τον γεννάει τον τύραννο,
ἡ ἐπαρση, που αν μάταια παραφορτωθεῖ
με πολλά που θε νά ᾿ναι
παράκαιρα κι ασύφερα, σα θενά φτάσει
πια στην πιο ψηλή κορφή, θα πέσει
μες στον ορθόγκρεμο ὄλεθρο
ἀπ᾿ ὅπου δεν τον ὠφελεί το πόδι νά ᾿βγει».* (Μετάφραση: Ι. Ν. Γρουπάρης).

- α) Ποια έννοια κυριαρχεί στο απόσπασμα του Σοφοκλή και σε ποια αριστοτελική έννοια αντιστοιχεί;
- β) Αφού λάβετε υπόψη σας ὅσα υποστηρίζει ο Αριστοτέλης για τη μεσότητα στα ΗΝ και στο χωρίο 1295 a 37-42 των Πολιτικῶν, να συγκρίνετε τις θέσεις του φιλοσόφου με τις απόψεις του Σοφοκλή για τη σχέση της μεσότητας με την πολιτεία.
- γ) Τέλος να σχολιάσετε τις αριστοτελικές απόψεις και την ποιητική σύλληψη του Σοφοκλή, λαμβάνοντας υπόψη σας το μύθο του τυράννου Αρδιαίου στην πλατωνική Πολιτεία (βλ. σχολ. βιβλίο, σσ. 127 κ.ε.).

4. Ανατρέχοντας στα κείμενα των ΗΝ που διδαχθήκατε, να σημειώσετε τα χωρία που δηλώνουν την κοινωνική - πολιτική διάσταση της αρετής και να δείξετε πώς συγκεφαλαιώνονται στον ορισμό της αρετής στη 10η ενότητα.

5. Υποστηρίχθηκε ὅτι τα ΗΝ, αν και δεν είναι ἔργο σε μορφή διαλόγου, ανάλογο προς τα πλατωνικά ἔργα, παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες με αυτά. Ο Αριστοτέλης, ὅπως και ο δάσκαλός του, εξετάζει με βάση την επαγωγική μέθοδο την αλήθεια σε διαδοχικά στάδια, ἔτσι που κάθε φορά κάνει ένα βήμα και σε κάθε φάση συμπληρώνει, επεξηγεί, φωτίζει και προωθεί τη σκέψη του. Να δείξετε την αλήθεια αυτής της άποψης με τη βοήθεια χωρίων των κειμένων που διδαχθήκατε, σχετικά με τη διερεύνηση της φύσης της αρετής.